

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ МОДЕЛЕЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ З УРАХУВАННЯМ НАЯВНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуто методику оцінки найважливіших сторін виробничої підприємницької діяльності та деякі питання стратегії виробничої програми сучасного сільськогосподарського підприємства

Постановка проблеми. Системний характер низько-ефективного функціонування аграрних підприємств, що не забезпечує розширеного відтворення, зумовлює потребу формування і вдосконалення економічного механізму ефективної підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств. Серед цілого ряду різноманітних чинників економічного зростання найбільш значним виділяють вмале використання підприємницького потенціалу країни, ефективне використання в економічному механізмі самостійної господарської ініціативи громадян, визнання підприємництва незамінною силою господарської динаміки, конкурентоздатності і суспільного процвітання. Вже таке розуміння суті проблеми дозволяє пояснити важливу особливість розвитку сучасної економіки – все більш зростаючу роль формування економічного механізму ефективної підприємницької діяльності саме в сільськогосподарських підприємствах.

Питаннями формування підприємницьких моделей господарювання в аграрному секторі присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених-економістів: В.П. Галушка, М.М. Ільчука, С.М. Кваші, М.Й. Маліка, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та ін.

Викладення основного матеріалу. Входження сільського господарства в ринкові умови відбувається насамперед через систему факторів формування економічного механізму підприємницької діяльності сільсько-

господарських підприємств. Йдеться про систему факторів у широкому розумінні слова, тобто тих, які прямо впливають на організацію виробництва. Всі вони мають різний характер походження, а тому ступінь їх впливу залежить від ціни та фінансових можливостей підприємства. Стосовно до будь-якої форми аграрного підприємства систему факторів формування економічного механізму підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств показано на рис. 1. Як бачимо, лише два види факторів із наведених шести (кадрові та організаційні) не опосередковуються прямо через механізм купівлі. Всі ж інші потребують відповідних грошових коштів.

Значною мірою на конкурентоспроможність продукції впливає рівень фінансово-кредитного забезпечення. Достатній рівень забезпеченості коштами дозволяє в повній мірі дотримуватись технології виробництва в сільському господарстві, що в кінцевому рахунку впливає на якість продукції, як один з факторів конкурентоспроможності.

Однією з умов ефективного функціонування господарства за умов ринкової економіки є одержання максимуму прибутку від реалізації виробленої ним сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим нами були розроблені варіанти рішень по пріоритетності виробництва сільсько-господарських культур, спрямовані на забезпечення економічної зацікавленості господарств.

В завдання формування економічного механізму підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств входить проведення об'єктивної оцінки досягнутого рівня і виконання плану за фінансовими

результатами здійснення контролю за виконанням плану доходів та прибутку, виявлення і вимірювання впливу окремих факторів на ці показники, обґрунтування заходів підвищення прибутковості господарства.

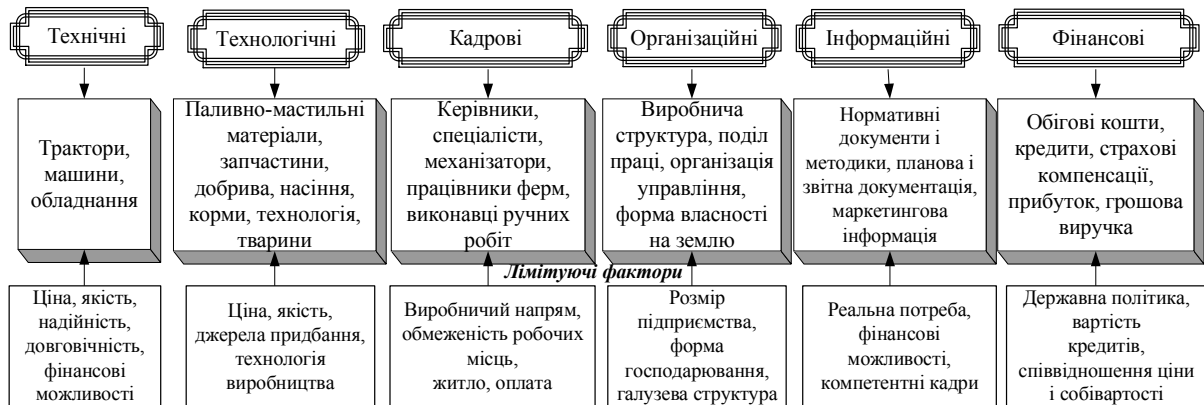

Рис. 1. Фактори формування економічного механізму підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств

Потреба (крім товарної мети) виробляти значну долю рослинницької продукції як сировини для подальшого перетворення в товарну продукцію тваринництва, позначається і на формуванні відповідної системи обмежень в оптимізаційних економіко-математичних моделях задач, присвячених розв'язуванню даної проблеми. При цьому нами враховувалась біологічна природа великої рогатої худоби, як жуйних тварин, що вимагають для свого нормального розвитку високоякісних грубих соковитих і зелених кормів.

З усіх методів, які широко використовуються і є досить ефективними в тих випадках, коли питання стосується важливих рішень, головним є метод досліджень та аналізу (дослідницько-аналітичний). Він передбачає всебічний розгляд проблеми перед її розв'язанням. Звідси постає необхідність визначити взаємозв'язки між тими важливими змінними, обмежуючими факторами та вихідними передумовами, які сприяють досягненню поставленої мети.

За допомогою розробленої економіко-математичної моделі ми змогли дослідити ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства залежно від обраної стратегії розвитку, рівня фінансово-кредитного забезпечення, наявних ресурсів та ресурсного потенціалу. Використовуючи розроблену економіко-математичну модель та сучасне комп'ютерне забезпечення, ми

провели дослідження з оптимізації пріоритетів вирощування сільськогосподарських культур за умов обмеженого фінансово-кредитного забезпечення, а також у розрахунку на 1000 га ріллі.

На основі запропонованої моделі була складена матриця економіко-математичної задачі, яка дала можливість проводити дослідження по формуванню підприємницьких моделей господарювання з урахуванням наявного ресурсного потенціалу. Наявність ресурсів, як і всього виробничого чи економічного потенціалу, засвідчує лише про можливість підприємства. Важливіше досягти оптимальності в ресурсозабезпеченні, а, значить, високої ресурсовіддачі.

Враховуючи те, що в результаті трансформації сільського господарства до ринкових відносин у галузі функціонують різні форми господарств, розглянута економіко-математична модель була застосована для оптимізації пріоритетів вирощування сільськогосподарських культур за умов обмеженого попиту на фінансово-кредитне забезпечення в розрахунку на 1000 га ріллі. Важливим для підвищення точності моделювання економіко-технологічних процесів є врахування нами рівня фінансово-кредитного забезпечення. Було враховано, що результати діяльності в рослинництві отримуємо один раз у рік, хоч протягом вегетаційного

періоду необхідно втрачати основну частку обігових коштів. Сільськогосподарські підприємства, які не мають достатньої рівня фінансово-кредитного забезпечення, мусять брати кредити, що для них є досить обтяжливими, або забезпечувати ці фонди за рахунок передоплати за майбутній урожай.

Аналітичні розрахунки щодо аналізу фінансових результатів підприємства можна згрупувати в кілька задач, розв'язання яких доцільно проводити за допомогою розробленого нами програмного забезпечення.

При цьому враховуються наступні варіанти господарювання: 1) підприємницька структура на 100 % може бути забезпечена фінансово кредитним забезпеченням; 2) п'ять оцінок станів фінансово-кредитного забезпечення (в розрахунку на 1000 га ріллі) – 90, 80, 70, 60 та 50% від оптимальної потреби.

Результати проведених нами розрахунків свідчать, що виробництво товарної продукції галузі рослинництва в розрахунку на 1000 га ріллі забезпечується вирощуванням озимої пшениці – на площі 300 га (від 100 % до 70 % оптимального рівня фінансово-кредитного забезпечення), кукурудзи на зерно – на площі 200 га (від 100 % до 70 % оптимального рівня фінансово-кредитного забезпечення). Площа під цукровими буряками за умов інтенсивної технології залежно від рівня фінансово-кредитного забезпечення змінюється від 200 га (100 % фінансово-кредитного забезпечення) до 155 га (50 % фінансово-кредитного забезпечення). У ситуації забезпеченості підприємства обіговими коштами від 70 % до 50 % оптимального рівня забезпеченості не передбачається вирощування цукрових буряків і багаторічних трав. Для вирощування ярих зернових в оптимальній структурі посівних площ у модельному сільськогосподарському підприємстві планується використовувати 147 га (100 % забезпечення обіговими коштами). При зменшенні рівня забезпеченості обіговими коштами до 60 % площа під ярими зерновими збільшується до 228 га, але у ситуації забезпеченості 50 % спостерігається зменшення площ посівів під ярими зерновими.

Використавши отримані дані, нами підраховано оптимальні розміри площ посівів основних товарних культур при різних рівнях забезпеченості обіговими коштами. При врахуванні планових показників межа повного використання землі настає при 70 % фінансово-кредитного забезпечення по відношенню до оптимального.

Найбільші обсяги ріллі будуть використані під яру пшеницю, ріпак, стає доцільним сіяти соняшник (93 га). Зменшення рівня фінансово-кредитного забезпечення до 60-50 % по відношенню до оптимального призведе до скорочення посівних площ на 7,5 % і 23 % відповідно, що, в свою чергу, призводить до зниження урожайності та валових зборів основних товарних культур.

Одним з сценаріїв розвитку підприємства, передбачалося досягти підвищення продуктивності галузей головним чином за рахунок зростання врожайності кормових культур та підвищення показників продуктивності тваринництва. При виконанні наміченої у плані виробничої програми створюються умови для збільшення обсягу товарної продукції, прибутку і підвищення рентабельності. Одним з сценаріїв розвитку підприємства передбачалося досягти підвищення продуктивності галузей головним чином за рахунок зростання врожайності кормових культур та підвищення показників продуктивності тваринництва. При виконанні наміченої у плані виробничої програми створюються умови для збільшення обсягу товарної продукції, чистого доходу і підвищення рентабельності.

При обмеженому фінансово-кредитному забезпеченні цільова функція може бути змінена на мінімізацію витрат коштів на 1 га посіву та на 1 голову в галузі тваринництва. Тоді вона матиме вигляд (формула (1)):

$$\sum_{i \in J_1} c_{ik} x_{ik} + \sum_{r \in J_2} c_r x_r \rightarrow \min, \quad (1)$$

де c_{ik} – витрати на вирощування i -ї культури при k -тій технології вирощування; x_{ik} – шукана площа i -ї культури при k -тій технології вирощування; c_r – витрати на

виробництво одиниці r -го виду продукції тваринництва (молоко, яловичина, свинина тощо); x_r – шукане значення кількості виробленої r -го виду продукції тваринництва. J_1 – множина, елементами якої є галузі (культури) в рослинництві; J_2 – множина, елементами якої є тваринницькі галузі.

Методологія наведених результатів дослідження не вичерпує множини можливих сценаріїв розв'язку задачі. Вона визначається тією кількістю змін значень конкретних показників моделі і елементів самої моделі, які можливі й вивчення впливу яких мають практичне значення. Варіантні розрахунки найкращим чином відповідають терміну “модельні експерименти”. За їх допомогою підприємець може не тільки вивчати стан системи, але й передбачати її поведінку при зміні кількісних характеристик, що описують цю систему, або при зміні мети та умов її функціонування.

В результаті трансформації сільськогосподарських підприємств окремі суб'єкти господарювання отримали не тільки земельні ресурси, але і відповідні тваринницькі приміщення, споруди, матеріально-технічну базу, тварини, освоєні сівозміни. Враховуючи це, нами розроблена економіко-математична модель, типи обмежень в якій дещо змінюються і будуть мати вигляд: 1) в тваринництві $x_i = T_i$, $i \in J_2$, де T_i – наявність i -го виду тварин; $x_i = C_i$, $i \in J_2$, де C_i – наявність скотомісць для i -го виду тварин; 2) в рослинництві $x_i = P_i$, $i \in J_1$, де P_i – планова площа i -ї культури в сівозміні.

Розрахунки проведені за моделлю структури галузей оптимально поєднують всі напрямки спеціалізації з врахуванням впливу станів фінансово-кредитного забезпечення підприємства, дають змогу отримати високі показники ефективності та економічного зростання підприємства.

Математична інтерпретація, апробація та аналіз варіантних моделей оптимізації виробничої програми сільськогосподарських підприємств, що включає в себе варіантність

стратегій розвитку, свідчать про теоретичну обґрунтованість запропонованого підходу і практичне застосування цього типу моделей, що дозволяють визначити економічно обґрунтований паритет між прибутком і наявним ресурсним забезпеченням у процесі підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств. Зокрема, дослідженням встановлено, що зростання на один відсоток рівня фінансово-кредитного забезпечення (від 50 % до оптимального) призводить до збільшення прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції на 7897,5 грн. Без ефективного управління наявними фінансовими ресурсами підприємства та при обмеженій можливості залучення необхідних коштів неможливе ведення ефективного виробництва та забезпечення прибутковості сільськогосподарського виробництва.

Узагальнюючи результати наших досліджень, можна зробити висновок, що в сучасних умовах господарювання за рахунок оптимізації розміщення посівних площ сільськогосподарських культур та за умови дотримання технологічних вимог до вирощування, можна забезпечити якість сільськогосподарської продукції, максимізувати прибуток і, як результат, вивести виробництво на конкурентоспроможний світовий рівень.

Список використаної літератури:

1. Галушко В.П. Управленческие решения и их формализация. – К.: Вища школа, 1983. – 128 с.
2. Галушко В.П., Ковтун О.А., Остапчук А.Д., Кузьменко С.В. Програмно-цільове управління конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Ринкова трансформація економіки АПК. – Харків: ХНТУСГ. – 2004. – Випуск 30. – С. 4-7.
3. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. посібник / М.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко, В.К. Збарський та ін. / За ред. М.М. Ільчука. – К.: Вища освіта, 2002. – 398 с.